

Розділ V

ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядається проблема формування іншомовної комунікативної компетентності студентів мовних спеціальностей, уточнюються цілі навчання іншомовного говоріння. Аналізуються сучасні технології навчання іноземних мов, серед яких: навчання у співробітництві, метод проектів та ігрова діяльність.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна компетентність, цілі навчання, технології навчання, навчання у співробітництві, метод проектів, ігрова діяльність.*

В статье рассматривается проблема формирования иноязычной коммуникативной компетентности студентов языковых специальностей, уточняются цели обучения иноязычного говорения. Анализируются современные технологии обучения иностранным языкам, среди которых: обучение в сотрудничестве, метод проектов, игровая деятельность.

Ключевые слова: *иноязычная коммуникативная компетентность, цели обучения, технологии обучения, обучение в сотрудничестве, метод проектов, игровая деятельность.*

This article deals with the problem of foreign language communicative competence development by language speciality students, the aims of speaking skills teaching are making more precise. Such modern technologies of foreign languages teaching as learning in interaction, project method, games activity are analyzed.

Key words: *foreign communicative competence, teaching aims, learning technologies, learning in interaction, project method, games activity.*

Постановка проблеми. Сучасні інтегративні процеси характеризуються входженням окремих культур у світовий простір з урахуванням їхньої багатогранності, самобутності та рівності. Саме таким чином має здійснюватись діалог народів, діалог культур. Однак реалізація справжнього діалогу культур можлива за умов володіння індивідом іноземною мовою як засобом спілкування та культурою народу, мова якого опановується. У зв'язку з цим процес навчання іноземної мови має бути спрямований на формування полікультурної (або вторинної) мовної особистості, тобто такої особистості, яка готова до полікультурного функціонування в умовах світової глобалізації, взаємодії у глобальному просторі із збереженням власної ідентичності, власних традицій.

Аналіз досліджень і публікацій. У зв'язку із вищезазначеним перед науковцями постала проблема розвитку полікультурної мовної особистості як у середніх навчальних закладах, так і у вищих. Цим питанням останнім часом займаються такі спеціалісти, як А. Л. Берди-

чевський, Н. Ф. Бориско, Л. П. Голованчук, А. Й. Гордєєва, В. А. Маслова, В. В. Сафонова, С. Г. Тер-Мінасова та ін. Дослідження вчених та вимоги сьогодення до підготовки студентів мовних вищих навчальних закладів свідчать про необхідність удосконалення процесу навчання фахівців з іноземних мов. Відомо, що цей процес являє собою формування іншомовної комунікативної компетентності як здатності успішно вирішувати завдання взаємодії і взаєморозуміння з носіями мови, яка вивчається, у відповідності до норм і культурних традицій в умовах прямого й опосередкованого спілкування. Іншомовна комунікативна компетентність розглядається як широке поняття, що включає багато компонентів. Серед них знання, навички, вміння, комунікативні здібності, досвід діяльності, вміння працювати самостійно, особистісні якості тощо. Іншомовна мовленнєва компетентність (як складова іншомовної комунікативної компетентності) включає низку компетентностей: в аудіюванні, в говорінні, у читанні, у письмі та перекладі/медіації. Серед зазначених компонентів особливу увагу необхідно

приділяти компетентності у говорінні, адже за умови сформованості відповідних умінь студент зможе набути здатності до реалізації усномовленнєвої комунікації в життєво важливих для нього сферах і ситуаціях спілкування. Метою даної статті є визначення найбільш ефективних шляхів формування іншомовної компетентності в говорінні студентів мовних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розглянути шляхи формування іншомовної компетентності в говорінні студентів мовних спеціальностей, зупинимось детально на питанні визначення цілей навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями студенти мовних спеціальностей мають досягти рівня досвідченого користувача (C1 та C2) [3]. Однак необхідно зауважити, що процес оволодіння студентами-філологами іноземною мовою як засобом спілкування повинен набути також і фахової спрямованості. Отже, практичну мету навчання іншомовного говоріння студентів мовних спеціальностей ми можемо визначати таким чином: опанування студентами загальною та професійно орієнтованою іншомовними комунікативними компетентностями на рівнях C1 та C2.

Уточнимо, якими вміннями говоріння мають володіти студенти мовних спеціальностей на зазначених рівнях.

Рівень C1.

Діалогічне мовлення: висловлюватись спонтанно та вільно без утруднень відповідно до ситуації спілкування; користуватись мовою у суспільному житті та у професійній сфері гнучко та ефективно; виражати свої думки точно та підтримувати розмову.

Монологічне мовлення: представляти детально комплексний стан речей, пов'язуючи основні моменти висловлювання; розкривати особливо точно і детально певні теми та відповідним чином завершувати висловлювання.

Рівень C2.

Діалогічне мовлення: брати участь у всіх розмовах та дискусіях без особливих утруднень, користуючись висловами розмовного мовлення; говорити вільно та точно, використовуючи при цьому відтінки значень слів та виразів; переформулювати висловлювання при певних утрудненнях вільно та непомітно для співрозмовника.

Монологічне мовлення: висвітлювати стан речей вільно та відповідно до ситуації; будувати висловлювання логічно, чітко та зрозуміло співрозмовнику чи аудиторії [3].

Як свідчать наведені дані, вміння говоріння студентів мовних спеціальностей мають досягти достатньо високого рівня, що надасть їм можливість вільно почувати себе в автентичному іншомовному середовищі. Однак для майбутніх викладачів іноземної мови важливими є ще і професійно спрямовані вміння, а саме: створювати сприятливий емоційний клімат у класі/групі;

пред'являти та пояснювати новий навчальний матеріал; організовувати парну та групову роботу учнів/студентів; стимулювати учнів/студентів до самостійної та колективної роботи; мотивувати учнів/студентів в процесі навчання; створювати умови для стимулювання іншомовного мовлення учнів/студентів; робити презентації та доповіді з професійних питань; брати участь в обговореннях та дискусіях з проблем методики викладання іноземних мов; обмінюватись досвідом з фахівцями-носіями мови [10].

Необхідно зазначити, що реалізація окреслених цілей тісно пов'язана із процесом формування у студентів умінь міжкультурної комунікації, яка, за визначенням Є. М. Верещагіна та В. Г. Костомарова, є адекватним взаєморозумінням учасників комунікативного акту, що належать до різних культур [2]. Культурологічна функція стає провідною не лише в процесі оволодіння іншомовною компетентністю, а й в системі освіти в цілому. Саме завдяки реалізації цієї функції навчання перетворюється в процес розвитку власної культури, пізнання культури інших народів, усвідомлення свого місця у глобальному світі.

Однак, як зазначають науковці, в процесі організації навчального процесу з іноземної мови як діалогу культур необхідно дотримуватись особистісно-орієнтованої моделі навчання [8, 9]. Адже найбільшою цінністю для освіти є особистість кожного, хто навчається. Основне завдання сфери освіти полягає у створенні умов для розвитку та становлення кожної людини як особистості. Відомий російський науковець у царині викладання іноземних мов Ю. І. Пассов визначає сучасний підхід до навчальної діяльності як концепцію розвитку індивідуальності в діалозі культур [8].

У зв'язку із вищезазначеним виникає необхідність пошуку найбільш ефективних шляхів формування умінь іншомовного говоріння студентів вищих мовних закладів освіти. Серед таких шляхів ми визначаємо, перш за все, сучасні технології навчання. Цією проблемою займалося чимало фахівців (Е. Г. Арванітопуло, О. В. Кіршова, А. В. Конишева, В. В. Копилова, Є. С. Полат, К. В. Фокіна та ін.), розглядаючи можливості використання цих технологій як у загальноосвітніх, так і у вищих навчальних закладах. На нашу думку, до найбільш ефективних технологій для навчання говоріння студентів мовних спеціальностей можна віднести: навчання у співробітництві, метод проектів, ігрову діяльність. Нагадаємо, як визначається науковцями поняття «технології навчання». Дослідники цього питання називають технології навчання сукупністю прийомів, дій, які виконуються у певній послідовності та допомагають реалізувати той чи інший метод навчання, або навіть більш широко – сукупність методів навчання, які забезпечують реалізацію певного підходу до навчання (Є. С. Полат). Розглянемо вказані вище технології.

Навчання у співробітництві. Навчання у співробітництві характеризується науковцями як найбільш успішна альтернатива традиційним методам [7]. Саме таке навчання допомагає реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні. Метою технології навчання у співробітництві є формування комунікативних умінь, які забезпечують кожному можливість здійснювати іншомовне спілкування на відповідному рівні. Ця мета досягається завдяки основній ідеї навчання у співробітництві – навчання у колективі, виконання особистого завдання, працюючи в групі на спільний результат, який залежить від внеску кожного. Назвемо форми, в яких здійснюється навчання у співробітництві: «Навчання в команді», «Ажурна пилка», «Круглий стіл», «Інтерв'ю», «Навчаємось разом», «Дослідницька робота», «Кейс-метод». Яким чином організовується навчання за вказаними формами?

«Навчання в команді». Для виконання завдання всі учасники поділяються на невеликі групи або команди, кожна з яких працює над окремим питанням загальної для всіх теми. Кожний член команди має своє особисте завдання, виконання якого впливає на успіх усієї групи.

«Ажурна пилка». При організації роботи за цією формою студенти об'єднуються у невеликі групи і працюють над однією темою, яка поділена на смислові блоки. Кожний член групи має знайти певну інформацію до тієї частини матеріалу, що визначена для нього. Потім ті студенти окремих груп, які працювали над одним і тим же питанням, обмінюються інформацією. Наступним кроком буде повернення кожного до своєї робочої групи і повідомлення всім її членам доповненої інформації із вивченого питання. В кінці кожна команда доповідає про виконану роботу. На заключному етапі викладач може викликати будь-якого студента і попросити дати відповідь на будь-яке запитання до опрацьованої теми.

Технологія «Круглий стіл» передбачає ведення бесіди, в якій беруть участь всі студенти навчальної групи. Викладач повідомляє певну проблему, учасники «круглого столу» обговорюють її, збирають необхідну інформацію, аналізують, узагальнюють, шукають оптимальні шляхи її вирішення. Завдання кожного студента – зробити свій власний внесок у вирішення зазначеної проблеми.

«Інтерв'ю» як сучасна технологія навчання також може широко використовуватись на заняттях з іноземної мови. Для організації навчання за вказаною технологією обираються «інтерв'юери» («журналісти») та «відомі особистості». «Інтерв'юери» готують запитання для опитування, а «відомі люди» мають придумати біографії, творчі шляхи, особливості професійної діяльності. Після проведеного «інтерв'ю» учасники повідомляють про отриману інформацію.

«Навчаємось разом». За такої форми навчання передбачається визначення невеликих груп за

різним рівнем мовної та мовленнєвої підготовки. Кожна група отримує одне завдання, яке є підтемою певної широкої теми. В результаті спільної роботи окремих груп над частинами навчального матеріалу досягається засвоєння всієї теми. В самих групах студенти самостійно визначають ролі кожного для виконання спільного завдання. Таким чином студенти в процесі взаємодії досягають не лише певних пізнавальних, творчих цілей, але й навчаються спільній творчій діяльності в колективі.

«Дослідницька робота». Ця форма організації навчальної діяльності характеризується самостійною спрямованістю виконання завдання. Студенти самі вибирають підтему загальної теми та працюють індивідуально. Потім учасники кожної групи готують доповідь за обраною темою та презентують її.

Така технологія навчання як «Кейс-метод» є колективною роботою над певною ситуацією, що задається викладачем у письмовій формі. Ця ситуація аналізується студентами, для вирішення проблеми мають бути запропоновані декілька варіантів. Дана технологія передбачає колективний пошук найбільш ефективної пропозиції. Робота студентів за кейс-методом організовується в декілька етапів, а саме: 1) введення у кейс (сприйняття вступного слова викладача, відповіді на запитання, уточнення інформації, пошук додаткової інформації); 2) аналіз ситуації (пред'явлення студентами власних варіантів вирішення проблеми в групах, вибір доповідача від групи, виготовлення схем, плакатів, іншого унаочнення); 3) презентація (виступ, представлення аналізу кейсу, відповіді на запитання, відстоювання власної точки зору, фіксація суті кожного виступу); 4) дискусія (обговорення виступів, визначення найкращого рішення кейсу); 5) підведення підсумків (слухання заключного слова викладача).

Наступною технологією ми визначили метод проектів, яка набула широкого розповсюдження в практиці навчання іноземних мов в умовах шкільної та вищої освіти. Існує ряд наукових досліджень, в яких підтверджена ефективність використання цієї технології [1; 4; 5; 6; 7]. Звернемось до визначення поняття «метод проектів». Науковець Є. С. Полат називає цю технологію дослідницькою, пошуковою діяльністю, яка передбачає не лише досягнення певного результату, але й організацію процесу досягнення цього результату [7]. Необхідно зазначити, що проект є самостійною роботою, в якій мовленнєве спілкування органічно вплітається в емоційно-інтелектуальний контекст іншої діяльності (гри, анкетування, випуску журналу тощо). Студенти мають змогу активно взаємодіяти один з одним, здійснювати пошукову діяльність із особистісно значущої проблеми.

У методичній літературі визначають такі типи проектів, які використовуються з навчальною метою: 1) виробничі; 2) інформаційно-дослідницькі;

3) проекти-огляди; 4) організаційно-ігрові проекти [1]. Слід також зазначити, що проектна робота має поетапний характер. Проектна діяльність, як правило, складається із таких етапів: 1) вибір проблеми та формулювання конкретної теми проекту; 2) визначення груп та ролей учасників; 3) збір та обробка інформації; 4) презентація готового проекту та підведення підсумків. Форми проведення кожного етапу та їх зміст залежать, перш за все, від цілей та завдань, які стоять перед викладачем. Так, наприклад, у дисертаційному дослідженні О. В. Кіршової представлена методика навчання магістрантів створювати проекти. Кожний із етапів такого проекту містить професійно орієнтовані завдання, що сприяє не лише підвищенню рівня іншомовної комунікативної компетентності студентів, а й урахуванню специфіки їхньої майбутньої діяльності [4].

Організація проектної роботи потребує ретельної підготовки, тому необхідно звернути увагу на наступні вимоги до вказаної діяльності: наявність значущої для дослідження проблеми; визначення практичної, теоретичної, пізнавальної значущості передбачуваних результатів; самостійність діяльності студентів; структурування змістової частини проекту із вказівкою на результати його етапів та розподіл ролей; використання дослідницьких методів: визначення проблеми, завдань та гіпотези дослідження; обговорення методів дослідження; оформлення результатів, аналіз отриманих даних, підведення підсумків, корекція та висновки [6].

Актуальним також залишається використання ігрових видів роботи в процесі оволодіння студентами іншомовним говорінням. Ігрова діяльність визначається в методиці викладання іноземних мов як одна із сучасних технологій

навчання. Хоча викладачам прийоми цієї діяльності давно відомі, своєї привабливості та актуальності вона не лише не втрачає, а навпаки, розширює можливості удосконалення процесу оволодіння іноземною мовою. Використання ігрових елементів створює сприятливий психологічний клімат, наближає процес навчання до реальних умов спілкування, допомагає студентам розкрити свій інтелектуальний потенціал. Адже гра, як складна та захоплююча діяльність, вимагає великої концентрації уваги, тренує пам'ять, розвиває мислення та мовлення, сприяє процесу соціалізації особистості.

Дослідники проблеми використання ігор у процесі оволодіння учнями іншомовним спілкуванням визначають ряд їх функцій, які реалізуються в навчальній діяльності. Назвемо ці функції: навчаюча, комунікативна, розвивальна, виховна, психологічна, релаксаційна [5].

Необхідно підкреслити, що ігрова діяльність сприяє комунікативній спрямованості навчального процесу, активізації мисленнєвих дій студентів при опануванні іноземною мовою як засобом спілкування, підвищенню мотивації та індивідуалізації навчання.

Висновки. Вищезазначене дає змогу дійти такого висновку: використання сучасних технологій навчання в оволодінні іноземною мовою сприятиме як удосконаленню процесу формування іншомовної комунікативної компетентності студентів, так і розвитку їхніх інтелектуальних здібностей, набуття особистісно значущих для кожного знань та вмінь. Наступним кроком нашого дослідження буде вивчення проблеми використання сучасних технологій навчання в процесі оволодіння другою іноземною мовою студентами вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арванітопуло Е. Г. Навчальні проекти з іноземної мови для учнів старшої школи / Е. Г. Арванітопуло // Іноземні мови. – 2007. – № 1. – С. 14–18.
2. Верещагин Е. М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров ; 4-е изд., перераб. и доп. – М., 1990. – 256 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : «Ленвіт», 2003. – 273 с.
4. Кіршова О. В. Методика підготовки магістрантів створювати професійно орієнтовані проекти на основі німецькомовних текстів / автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / О. В. Кіршова. – Київ, 2008. – 24 с.
5. Коньшева А. В. Игровой метод в обучении иностранному языку / А. В. Коньшева. – СПб. : КАРО, Мн. : Издательство «Четыре четверти», 2006. – 192 с.
6. Копылова В. В. Методика проектной работы на уроках английского языка : [Методическое пособие] / В. В. Копылова; 2-е изд., стереотип. – М. : Дрофа, 2004. – 96 с.
7. Новые педагогические технологии в системе образования : [учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, В. М. Моисеева, А. Е. Петров ; Под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.
8. Пассов Е. И. Программа-концепция иноязычного коммуникативного образования / Е. И. Пассов – М. : Просвещение, 2000. – 174 с.
9. Фокина К. В. Методика преподавания иностранного языка: конспект лекций / К. В. Фокина, Л. Н. Тернова, Н. В. Костычева. – М. : Издательство Юрайт, Высшее образование. – 158 с. – (Хочу все сдать!).
10. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen / N. Borisko, W. Gutnik, M. Klimentjewa, T. Ignatenko, S. Iwanenko, O. Lasorenko; Gesamtleitung und Redaktion: N. Borisko. – Kiew; 2004 – 326 S.

Рецензенти: Запорожець Г. В., к.пед. н., доцент;
Вакуленко Т. І., к.пед. н., доцент